

ՓՈՐԱԿ 1. Փոքր-Վանանդ, Թ. 179 Վանանդ գ. ին մէկ մասը ԱՍ. 75-76, Լատերիվ. 9. 2. Սթըք գ. ին հարաւակողմը եւ Սեւեանայ Ծարին արեւմտակողմն երկիր մը ԱՍ. 75, Օրբէլ. 2, 49, 54. 3. Փոքրի Լիթոյ ձորակ մը Յովհ. Աթղ. 105 = Վաթէ գ. (*բաւառն Լուսնայ կողքեցաւ Փորակն.) Արծր. 275 (Պղղուանք գիւղով) = քերն Լիթոյ Սեւան ամրոցով Արծր. 232 Վասպուրական նահանգին մէջ Ինձիճ. 44. 226. քեր «ձորագալստ» սեն վերն էլ 287 + ոյ նուազական = «ձորակն»:

ՔԱՂԱՏԱԿ սեղե Թ. 120- ՍՂԼԹ գ. ին մէջ. + ղ. «բօշ, նորաշ» + գոյ սեն վերն էլ 286 - ք:

ՔԱՂԱՔՈՒԳԱՇՏ կաշանկ. 255, Առող. 280 Վաղարշապատ քաղաքին մէջ կամ քաղն Ինձիճ. 44. 472, ԱՍ. 204. + ղ. (ն- արմատ) + ք- ղ = «քաղաքի գաւառ» — Լինչ Բուլա-նըքի մէջ Kaghak սենունով սեղ մը կը նշանակէ Մորաք- սահի հարաւակողմը = ՏՂ. + ղ. + ք:

ՔԱՂԻ ՄԱՐԳ Օրբէլ. 2, 97, ՔԱՇԻ ՄԱՐԳ ԱՍ. 97 սեղե Թ. 111 Վայոց ձոր գ. ին մէջ. ? + քեր:

ՔԱՂԻԲ Գեա ընդ մէջ Թ. 18 եւ Թ. 19 բաւառնեբու, յն. *Nymfios*, տարեբնն Kallaժ («հարանաղեա, Hoffmann առ գիւղերի գ. կիրպ. 167 եւ Չարաբիտ Լեւեոս 366 - ?), արար. *Sātidamā*, այժմ Բաւանն- սու սեն վերն էլ 258. գեաբաւ ՏՂ. + ղ. «աղիք» բառը: Արքեօք սենուն առ հասարակ հայի. ծագում ունի:

ՔԱՄԲԱՆԱՍ սեն վերն էլ 19. ՔԱՄԲԱՆԱՍ սեղե Թ. 114 Աղահեճք գ. ին մէջ Օրբէլ. 266. + ղ. + ք սեն վերն էլ 278.

ՔԱՋԲԵՐՈՒՆԻՔ՝ յառաջ (Թ. 40) Աղիվիտ Ինձիճ. 44. 126, հնագոյն ժամանակները լոկ սոհմի սենն եղիչ. 77 (նեբոհհ հարեբունի) եւն. + ղ. «բեր» + ղ. «բեր» + ուն մասնիկ:

ՔԱՌԱՍՈՒՆԻՔ սեղե Թ. 175 Արշարունիք գ. ին մէջ ԱՍ. 54 = + ուսուսու(ս) «քառասուն»:

ՔԱՐԱԳՎՈՒՆ 1. սեղե Թ. 114 Աղահեճք գ. ին մէջ ԱՍ. 267. 2. Թ. 117 Բաղք գ. ին մէջ ԱՍ. 275. 3. սեղե Մանազկերտի քով Մարթ. Ուսհ. 141 = + ղ. «Բովհ. Յովհ. 45 «քարտ գաղաթ», + ղ. + ք- ղ. — ք- ղ բառ կայ նաեւ հետեւեալ սենուններուն մէջ՝ ՔԱՐԱՎԱՇՏ, յառաջ Մ- ունիք գ սեն էլ 378. ՔԱՐԱՆԱՆԱՍ ԱՍ. 186 (Արգածանն), 315 (Երեւանայ մէկ թաղ) = + ղ. «քարահատ», ՔԱՐԱՆԱՇՏ, 116 Հարանդ գ. ին մէջ ԱՍ. 255 = + ղ. «քարէ շինուած» ՔԱՐԱՎԱՋ Զովէժ Երասխայ Օրտուպատի քով Օրբէլ. 1, 123. 2, 54, ԱՍ. 322, Տիմո. Խոր. 28, Fabricius Theoph. von Mytilene 124, Ինձիճ. 44. 115, Müller-Simonis 48 = + ղ. «ձովէժ» (այդ + ղ. «ձովէժ») ՔԱՐԱՓՈՍ Գիւլ Վանայ քով Գաւրիժ. 491. = «քարի փոս», ՔԱՐԱՓՈՍ սեղե

Թ. 109 Երեւակ գ. ին մէջ Օրբէլ. 272. ԱՍ. 98 = + ղ. «քարահատ, կամ «կո- փածոյ քարերով շինուած».) ՔԱՐՀԵՐԸ ամբար բերք կիր. 79 = «քարի ծերպ», ՔԱՐՈՒՆԱՍ սեն (Գլանայ քով) Յովհ. Աթղ. 180. սեղե Թ. 120- ԱՂԼԹ գ. ին մէջ Օրբէլ. 260. ունը «արմատ, յառակ» = «քաղապատակ»:

ՔԱՂԱՍՈՐ սեղե Թ. 114 Աղահեճք գ. ին մէջ Օրբէլ. 266. + ղ. (սեղ = «քերէ») + յոր:

ՔԱՌԱՇՆԱՍ սեղե Թ. 113 Սթըք գ. ին մէջ ԱՍ. 64. «ի՛ն (սովորաբար = «ուշք, ցուռ») + ղ. «քերէ շինուած»:

ՔԱՌԱՎԱՍԱՂԱՅՈՐ ամբ մը Օրբէլ. 2, 106, ԱՍ. 172 Թ. 111 Վայոց ձոր գ. ին մէջ. + ուսուսու(ս) «ձորակն» + ղ. «աղիք», + ղ. «աղիք» «խաղա- ցուսն» Իսպիւր = «ձորակի վաղք»:

ՔԱՌԱՍՏ ՓԱՌՆԻՍ Թ. 131 գ. Արցախի սեն վերն էլ 282. պր. + ուս «կողմ» Լ. Բ. 256 + ղ (գոգ) + ղ. «աղիք» = «կողմն փառնեբն»:

ՔՕՂԱԳԵՂ սեղե Թ. 116 Հարանդ գ. ին մէջ Օրբէլ. 267, ՔՕՂԱԳԻՒՂ ԱՍ. 255. + ղ. + ղ. = ղ. + ղ.:

ՕԶ = ԱԶ 1. Զոր մը Գաղկականի քով ի Վասպուրական Արծր. 256. 2. քաղաք Թ. 30 Տարան գ. ին մէջ Յովհ. Մամիկ. 21, 25, 58, Ա- յ) Հնդէս ԱՍ. 1901 էլ 33 Աւետարանի մը յիշատակարանը, քաղաքին աւերակներն Ինձիճ. 44. 191, Օ) բերք Վարդան 79 = Օ), հնագոյն ուսուսու(ս) բառը:

ՕՇԱՎԱՆ, հին գրութիւն՝ ԱՇՇԱՎԱՆ 1, Գիւլ Թ. 180 Արգածանն գ. ին մէջ Փաւստ. 17. Կորին 45, Արծր. 75, ԱՍ. 189, սեն Լինչի եւ ԱՍ. ի քարակոյնի (Երեւանայ հիւսիսային արեւ- մտակողմը). 2. գալստ Թ. 41 Աղահեճք գ. ին մէջ («ի գալստի Օշական ի Մանազկանն նահան- գին») Արծր. 246. + ուս մասնիկ սեն վերն էլ 272. Է. ԿՈՐԱՍՏԱՆ

Գ Ր Ա Վ Ա Ն

ՎԻՔԻ ՔԱՂԱՔԵ Մ. ԱՅԻՎԱՆՆԵՐՈՅ ՓՄՄԱՆՈՒՆԱՆ ՄԵՋ

Միտիթար Այրիվանեցի թուելով «Գիթը Լրեից ծածուկքն ի վերջայ կը գնէ այս ծանօ- թուութիւնն. «Չայս եւ Անանէ գրեցաք ի Վիսի քաղաքին» ուր կեկեղցի օրհնեցաք (Պատմութիւն ժամանակագրական. հրատ. Պատկ. Ս. Պետերք. 1867, էլ 33), Խաղքին քնական իմաստն է թէ Միտիթար «Անանէ»

անուն անձի մը հետ յիշուած գրքերն ընդ-
օրինակած է վիճի քաղաքի մէջ, ուր գտնուած է
եկեղեցւոյ մ'օծու թեան առ թիւ: Այս իմաստն
որ եւ իցէ գժուարութեան շենք յուսար թէ
բաղիխ, առաջին անգամ հոս չէ որ կը լսենք
Միխիթարի այսպիսի հաւաքածոյի մ'օրինակու-
թիւնն (Տմնա. Գաղեմեանքի Գ. Արիվանցի
եւ իւր Նորագիւտ գրութիւնը. ՀԱ. 1891,
161 — 167): Բայց ամէն բանասիրի անիմանալի
ձեացած է ցոյժով Հաւաքածոյի օրինակութեան
տեղն: Ուր կը գտնուի վիճի քաղաքն: Հ. Գա-
ղեմեանքեան վրիպակ մը կ'ենթադրէ հոս
(ՀԱ. 1891, էջ 162). Բրուէ (Գաղ. Թարգմ. Գ.
Պ. Պետերք. 1869, էջ 22), Կարրիէր (Une
version etc. p. 477) Նոյնպէս անորոշութեան
մէջ են եւ կը փոխադրեն բառական ձ Վինի
Kaghak (ville du Rocher, ville de pierre)
այսպէս եւ Տէր-Մովսէսեան (Исторія пере-
вода Библии на арм. языкъ. p. 242).
Իսկ Պատկանեան (Ռուս. Թարգմ. Պ. Պետերք.
1869, p. 360) կը թարգմանէ на скалѣ
города: Տէր Մովսէսեան մինչեւ անգամ կ'են-
թադրէ հոս յունական քաղաքի մ'անուան
Թարգմանութիւնն, իբր Πετραπολις մը՝ նման
Ἡλιποπολις եւն:

Կ'առաջարկենք պահել անփոփոխ ձեռա-
գրին ընթերցողուն «Վիճի քաղաք», = Ժայռէ
քաղաք = Արիվանք: Ետևոթ է Գեղարդայ
Չորոյ «Արիվանք», հոչակաւոր մենաստանն,
որ շինուած է վիճուտ, ափափայ ձորի մը մէջ՝
քարաժայռերու, վիճի մէջ փորուած, ուսկից
առած է մենաստանն անունն «Արիվանք»,
Ոչ միայն մենաստանին հաստատութիւնն ժայ-
ռերու մէջ է, այլ եւ շրջակայ տեղերն ալ
այնպիսի ափափայ վայրեր են. «Բագում գոն
ի Չորն Գեղարդայ փորուածու այրք եւ ամ-
րոցք ի հին ժամանակաց, կը գրէ Առաքել
Խոսեղով 1601ին պատահած արկածի մ'առ-
թիւ (Այրարատ 346): Արիվանք այս
հանգամանքը կը պարզեն մեր աչաց նաեւ Ար-
ձանագրութիւնը. Հաղբակեան Պաօշն, Վասակայ
օրդին, իբր յամի 1245 գրած արձանագրու-
թեան մը մէջ կը խօսի. «Ես Պաշ... գան-
ձագին արարի ի տերանց աշխարհիս, վիճու-
հոչակն Արիվանք ընամբ եւ դաշտու եւ
ամենայն կազմութեամբ որ կայր ի սմա. փորեցի
ի վիճէ տունն Աստուծոյ յիշատակ ինձ...»
(Այրարատ 341): Եւ ուրիշ արձանագրու-
թեան մը մէջ անոր օրդին Պապար կը գրէ
Վյամի 1288. «Օգնութեամբն Աստուծոյ ես

Պապարս որդի Պաուշոյ եւ ամուսին իմ Ըու-
զուքան փորեցար զժամատունս յինքնաբուն
վիճէ յիշատակ հոգւոց մերոց...» (Այրարատ
342): Ի՞նչ տարբերութիւն ունէր ուրեքն
վանքս իւր մարդարնակ շրջակայերոյնք քա-
ղաքէ: Կան ամրոցներ, կան եկեղեցիներ, կան
բնակավայրեր, ամէնն ալ փորուած ի վիճէ,
կան վերջապէս ասոնց մէջ ալ բնակիչներ.
Արիվանքն ուրեքն վիճի մէջ փորուած
քաղաք մ'է: — Այս կէտիս լուսուորու-
թեամբն դիւրին է գտնել նաեւ այն եկեղեցին,
չոր օրհնած, այս է օծած են: Կ'օծուի եկեղեցի
մը երբ նոր կառուցուի: Երբ փրոտեղիքն հե-
տեւաբար պէտք է ըլլալ Արիվանք եւ հաւ-
անականաբար Միխիթարայ գրած ժամանակէն
ոչ շատ յառաջ, քանի որ նա հոս իբրեւ նոր
կատարուած դէպք մը, Թարգմ յիշողութեան
առարկայ մ'արձանագրած է: Միխիթար, ինչ-
պէս Հ. Գաղեմեանքեան պատգուցուցած է (ՀԱ.
1891, էջ 166), իւր ժամանակագրութիւնն
գրած է յամս 1289—90. այս թուականին
շատ մերձ է Պապարայ կառուցած եկեղեցւոյն
(ժամատուն) ժամանակն 1288. ժամանակի
այսպիսի գուգադիպութիւնն ոչ ինչ կ'արգելու
հաստատելու թէ այն է օծուածը: Այս ամէնէն
կը տեսնուի ուրեքն թէ Միխիթար Արիվանքի
1288ին կառուցուած եկեղեցին օծած է եւ
այն միջոցներն գրած է Անանիի հետ յիշուած
գրքերը: Եղբակացութեան վերջնական ստու-
գութիւնն սակայն այն ասան միայն պիտի հաս-
տատուի, երբ յերեւան ելլէ օրինակուած
Հաւաքածոն իւր յիշատակարանով:

Հ ՆԵՐՍԵՍ ԱՅՈՒՅԱՅ

1906 ԹԻՒՐ ԿԱՎԱՍՏԱՆԻ ՎԵՐՆԻՍԷ
I. Ն Ե Ս Ո Ր Կ Զ Բ Ե Ն

2. Ըստիւրական մտքի զարգացումը:

2. Ըստիւրական մտքի զարգացումը:
Մշակի քաղաքական դասնանքը
1880-ական թուերին. — Ածրոնու ըս-
քաղաքական դասնանքի խորտակումը
1890-ական թուերին. — Մտքերի շի-
թութեան շրջան. — Մտքի եւ սրտի նա-
կրնթացը. — Նոր հոսանք:

3. Եզրանիացութիւն: — Հին հոսանքի
բախտը. — 1905 թուի առաւելութիւնը: